

גליון תתקנ • ערש"ק פרשת וישלח

• שנת העשרים •

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

ביאור בפירש"י על שמות נשי עשו

שיעור בן י"ג בבני נח

יסוד עבודת הנכנס למצוות

היכן היו התאומות?

אור
החסידות

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

להתייחס ל"אחיק" בדרכי נועם ושלום

ה. ורוצה ללכת יחד עמו לקראת הגאולה
האמיתית והשלמה!

כל עניני התורה הם הפירוש של "ואהבת לרעך כמוך"

וכאמור, ענין זה מהוה הוראה כללית
הנוגעת לכל התורה כולה - שכן, הציווי
"ואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט, יח), "זו היא
כל התורה כולה", ולא עוד, אלא ש"ואידך
פירושא הוא" (שבת לא, א), היינו, שכל שאר
עניני התורה אינם אלא פירוש וביאור הענין
דאהבת ישראל!

ומזה מובן גודל הנחיצות וההכרח
דאהבת ישראל - מפני שזהו דבר הנוגע לכל
עבודתו בעניני התורה ומצוותיו, שכן, כאשר
רוצה ללמוד ולדעת איזה ענין בתורה,
אומרים לו, דע לך שענין זה (שרצונך ללמוד
ולדעת) הוא הפירוש ד"ואהבת לרעך כמוך",
ובמילא, לכל לראש עליך לקיים את הציווי
"ואהבת לרעך כמוך", ואז תוכל לגשת
לפירוש הדבר - כל שאר עניני התורה!

(תורת מנחם - הרועדויות תשמ"ז ח"א ע' 692 ואילך)

פתיחה

בעזה"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס
'**לקראת שבת**' (גליון תתקנ) היו"ל לפרשת
וישאלה, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך
רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק
אדמו"ר מליובאוויטש וצוקצ"ה נבג"מ זי"ע.

◇ ◇ ◇

המדור "**מקרא אני דורש**" עוסק בטעם
לשינוי שמותייחן של נשות עשו בין פרשת
תולדות לפרשתנו, על פי פירוש רש"י שלכל
אחת מהן הי' את שמה האמיתי ואת הכינוי
שנקראת בו על פי העניין.

המדור "**יינה ש' תורה**" עוסק במקורות
השונים לדין בן י"ג למצוות, אם הוא הלכה
למשה מסיני או נלמד ממעשה שמעון ולוי,
ואת היסוד לחייו של בחרור הבר-מצווה שעליו
ללמוד ממקורות אלו.

במדור "**חידושי סוגיות**" יפלפל בשיעור בן
י"ג למצוות אם הוא מצד טבע בני אדם שבאים
אז לגדלות בשכל ודיעה או שהוא הלכה למשה
מסיני, ויבא נפק"מ לזה בבני נח, שהרי לא נתנו
השיעורים אלא לישראל בלבד, ואם שיעור בן
י"ג למצוות הוא הלל"מ אין שיעור זה חל בבני
נח.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן
שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת,
ולפעמים הושמט ריבוי השק"ט והמקורות שהופיעו במקורם,
ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו
ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט
שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות
וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת
הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן
הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

מקרא אני דורש ב
אהליכמה בת ענה החיו או יהודית בת בארי החתי?

מדוע לא פירש רש"י טעם שינוי השם של אבי אהליכמה ? / מדוע
לא פירש רש"י שנקראה עדה על שם שסרה מדרכי ה' ? / מדוע
אמר עשו ששמו של חותנו הוא "בארי" ? / ביאור דברי רש"י
בפרשתנו על שמות נשי עשו

(ע"פ לקושי שיחות דדה עמ' 163 ואילך)

פנינים ה
היכן היו התאומות? (ע"פ לקושי שיחות דדה עמ' 283 הערה 11)

משפט הר עשו - בשעיר או בציון? (ע"פ לקושי שיחות חכ"ה ע' 175 חז"ן 71 ובשדה"ק)

יינה של תורה ו
יסוד עבודת העבדים למצוות

בן י"ג למצוות - עניין שכלי או גזירת המלך / התחלת עבודת
ה' - בשכל והשגה או בקבלת עול / יסוד העבודה שעל פי שכל
- למעלה מן הדעת / העבודה שבטעם ודעת - רק כי כן ציווה
הש"ת

(ע"פ לקושי שיחות חכ"ה עמ' 289 ואילך, דהר עמ' 1211 ואילך)

פנינים ט
אחדות ה' עם "פכין קטנים" (ע"פ לקושי שיחות חכ"ה עמ' 281 ואילך)

ויתור על הנאולה למען "הצאן והבקר"

(ע"פ תורת מנחם - הרועדויות ח"ד עמ' 175 חכ"ה עמ' 282 ואילך)

חידושי סוגיות י
שיעור בן י"ג בבני נח

יחקור אי אף בני נח מתחייבין במצותיהן בגיל י"ג שנה, ויתלה
הדבר בפלוגתת הראשונים במקור דין זה - אם הוא מכלל שיעורין
שהם הלכה למשה מסיני או דילפינן ליה מבני יעקב

(ע"פ לקושי שיחות ח"ה עמ' 70 ואילך, חכ"ה עמ' 224 ואילך)

תורת חיים יג
שלום בית

דרכי החסידות יד
לציית בלי התחבמויות

שיחות קודש טז
להתייחס ל"אחיק" בדרכי נועם ושלום

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד,
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:

טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidut@gmail.com

אהליבמה בת ענה החוי או יהודית בת בארי החתי?

מדוע לא פירש רש"י טעם שינוי השם של אבי אהליבמה? / מדוע לא פירש רש"י שנקראה עדה על שם שסרה מדרכי ה' / מדוע אמר עשו ששמו של חותנו הוא "בארי"? / ביאור דברי רש"י בפרשתנו על שמות נשי עשו

א. בפרשתנו (לו, א ואילך): "ואלה תולדות עשו הוא אדום. עשו לקח את נשיו מבנות כנען, את עדה בת אילון החתי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי. ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות. ותלד עדה לעשו את אליפז, ובשמת ילדה את רעואל. ואהליבמה ילדה את יעיש ואת יעלם ואת קרח, אלה בני עשו אשר יולדו לו בארץ כנען."

והנה, נמנו כאן שלוש נשים של עשו – וברש"י מפרש, שהן הן הנשים שכבר נזכרו לעיל, בפרשת תולדות (כו, לד; כח, ט; וז"ל:

"עדה בת אילון – היא בשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת אלילים.

אהליבמה – היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודת אלילים, כדי להטעות את אביו.

בשמת בת ישמעאל – ולהלן קורא לה מחלת; מצינו באגרת מדרש ספר שמואל: ג' מוחלין להן עונותיהם, נר שנתנייר והעולה לגרולה והנישא אישה, ולמד הטעם מכאן; לכך נקראת 'מחלת' שנמחלו עונותיהם."

העולה מזה, שלדעת רש"י, לכל אחת מהנשים הי' **שם עצם אחד בלבד**, וצריך טעם להשם הנוסף (וזוהי שיטתו של רש"י, שלא כמו שפירשו מפרשים אחרים (ראה ראב"ע ורשב"ם כאן – שפירשו שהיו לנשים אלו שתי שמות). ולכן הוא מפרש ש"בת אילון" שמה האמיתי הוא "עדה", ונקראת "בשמת" רק בשם התואר על שם הקטרת הבשמים; ועד"ז בשתי הנשים הנוספות של עשו.

ב. אך צריך ביאור (בהבא לקמן – ראה גם רמב"ן על אתר, ובמפרשי רש"י: יריעות שלמה. הואיל משה. משכיל לדוד. ועוד):

לקראת שבת

התעמק רבנו הזקן במחשבותיו ואמר: "קודם המעשה או לאחר המעשה"?

כשם שיגעים על הבנת חסידות, כך צריכים להתייגע לציית

למחרת עם אור הבוקר הגיע החסיד הראשון לליאזנא, נכנס אל הרבי, ואמר לו הרבי: צריכים לעזוב מקום המגורים. שב החסיד מיד לביתו – הי' זה עדיין לפני התפילה – מכר את כל אשר יכל למכור מרכושו, ועזב את עיר מגורו עם בני ביתו. למרות שלא ידע היכן לנסוע, אבל אם הרבי אומר לנסוע, צריכים לנסוע – כך אמר. לפתע נהי' מאד חשוך וגשם קייצי ירד במשך 15 רגעים, ומיד פסק. החסיד הגיע לליאזנא, סידר את בני ביתו ונכנס לבית המדרש להתפלל.

החסיד השני קם בבוקר וחשב למה לו לנסוע לפני התפילה, הוא יתפלל ולאחר מכן בשעה שתים עשרה – אחת יסע אל הרבי.

בינתיים פרצה סערה גדולה, הבריק הברק ושרף את כל הרחוב, כך שבקושי הספיק להציל את בני ביתו.

אמר על כך הסבא:

זה ההבדל בין ציות לציית. שניהם צייתו, אצל הראשון הי' אומר ועושה – העשי' הגיעה מיד. ואילו אצל השני הי' מקודם ישוב הדעת ולאחר מכן העשי'.

סיפור זה יש לשמעו, הוא נוגע כמו שחסידות נוגעת, כך נוגע הסיפור, כשם שיגעים על הבנת חסידות, כך צריכים להתייגע לציית.

(ספר המאמרים ה'תש"י עמודים 4-193)

המורד מורפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נפ"ק כ"ז תשרי ה'תשפ"א
תנצ"ה

לציית בלי התחבמויות

אמר על כך הרבי מהר"ש: זה ההבדל בין ציות לציית. שניהם צייתו, אצל הראשון הי' אומר ועושה ואילו אצל השני הי' מקורם ישוב הרעת ולאחר מכן העשי'

האחר הי' מתחיל מהפועל, השני הי' מתחיל מהבנה והשגה

שביעי של פסח תרל"ז סיפר הסבא הרבי מהר"ש אודות שני חסידים שהכירו עוד את הרב המגיד ממזריטש ולאחר מכן היו מחסידי רבנו הזקן. חסידים פנימיים. היתה להם הכרה ברבנו הזקן, לא השגה אלא הכרה.

הם היו בעלי עבודה מובהקים, גרו ביישוב, בעלי פרנסה בריווח ונתנו לרבנו הזקן סכומים גדולים לענייני ארצנו הקדושה ולענייני הכלל.

שני חסידים אלה היו חלוקים בעבודתם. האחד היתה עבודתו מלמטה למעלה והשני היתה עבודתו מלמעלה למטה. האחד הי' מתחיל מהפועל, כל דבר עשה בפועל ממש במסירות נפש ולאחר מכן היתה השגה. השני הי' מתחיל מהבנה והשגה ולאחר מכן בא הפועל.

אסע לליאזנא, אשאל את הרבי לכמה הוא זקוק וכן אתן

פעם אחת שלח רבנו הזקן שליח אל שני החסידים האמורים לבקש מהם כסף. השליח בא אל זה שעבודתו מלמטה למעלה ואמר לו: הרבי זקוק לכסף. שאל החסיד כמה? הרבי לא אמר – ענה השליח. אסף אותו חסיד כל אשר הי' תחת ידו ומסר לשליח.

הלך השליח אל החסיד השני וגם אליו אמר שהרבי שלח אותו לקבל ממנו כסף. כמה? שאל החסיד. הרבי לא אמר – ענה שוב השליח. נענה אותו חסיד ואמר אסע לליאזנא, אשאל את הרבי לכמה הוא זקוק וכן אתן.

השליח חזר אל רבנו הזקן והניח על השולחן סכומי הכסף שאסף. שאל אותו רבנו הזקן היכן הכסף של החסיד השני, סיפר לו השליח על תשובתו של אותו חסיד.

לקראת שבת

(א) כיון שרש"י מפרש את הטעם לשינוי השמות מפ' תולדות לכאן – מדוע לא פירש את השינוי בשמו של אבי אהליבמה: כאן נאמר "אהליבמה בת ענה בת צבעון החזיר" – ואילו בפ' תולדות היא נקראת בשם "יהודית בת בארי החתי"? ואמנם, רש"י מפרש את הטעם לשינוי שמה של האשה עצמה – שבאמת שמה הי' אהליבמה "והוא כינה שמה יהודית" כו'; אך את השינוי בשם אבי' [ובכמה פרטים: א) כאן "בת ענה בת צבעון" ובפ' תולדות "בת בארי"; ב) כאן "החזיר" ובפ' תולדות "החתי"] אינו מפרש כלל!

(ב) מדוע הוצרך רש"י להגיע ל"אגדה" (הרחוקה לכאורה מ"פשוטו של מקרא") בנוגע לשמה של "בת ישמעאל" – שבאמת שמה הי' "בשמת", והטעם שנקרא "מחלת" הוא מצד ש"נמחלו עוונותי" בעת החתונה? לכאורה, הי' לו לפרש בפשטות, שבאמת נקרא שמה "מחלת", וזה שנקראת "בשמת" הוא "על שם שהיתה מקטרת בשמים כו"!

(ג) בנוגע לשמה של "בת אילון" – מפרש רש"י, ששמה האמיתי הוא "עדה", ונקראת בפ' תולדות בשם "בשמת" על שם קיטור הבשמים לעבודה זרה. ולכאורה, הי' מסתבר לפרש בהיפך, ששמה האמיתי הוא "בשמת", וזה שנקראה "עדה" הוא על שם שפדה מדרכי ה', וכדברי רש"י בפ' בראשית (ד, יט): "עדה תרגום של סורה"!

[והעדיפות בפירוש זה: השם "בשמת" מורה רק על בשמים, אך לא ניכר בו עיקר הענין – הקטרת הבשמים, ומכל שכן שאינו מורה על הקטרת בשמים לעבודה זרה; מה שאין כן השם "עדה" במשמעות של "סרה" – משמעותו הפשוטה שהיא פרה מדרך האמת והישר כו'].

ג. והביאור בכ"ז:

ההבדל הכללי בין נשי עשו כפי שהן נזכרות בפ' תולדות, לכפי שהן נזכרות בפרשתנו – הוא:

בפ' תולדות נזכרות נשי עשו בתור חלק ממאורעות עשו והנהגתו: שתי הנשים הראשונות מבטאות את רשעותו, וכפי שהתורה מעידה עליהן שהן היו "מורת רוח ליצחק ולרבקה"; והאשה השלישית – בת ישמעאל – מבטאת את צביעותו, שכאשר ראה "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" הלך במיוחד אל ישמעאל כדי לקחת את בתו לאשה, כדי להראות ליצחק אביו שהוא רוצה לעשות את רצונו ולכן אינו לוקח אשה מבנות הארץ אלא אשה מיוחסת – בת ישמעאל, נכדתו של אברהם (אבל באמת היתה זו צביעות, שהרי לא גירש את נשיו הראשונות);

ואילו הפרשה כאן עוסקת ב"אלה תולדות עשו", ונשי עשו נזכרות כאן רק בתור הקדמה לתולדותיו: "ותלד עדה... ובשמת ילדה... ואהליבמה ילדה".

ומעתה יובן שרש"י הוכרח לפרש כמו שפירש – ש"בשמת" הוא שם העצם של "בת ישמעאל" ו"מחלת" הוא רק כינוי לפעולותיו, וכן ש"עדה" הוא שם העצם של "בת אילון" ו"בשמת" הוא רק כינוי לפעולותיו – ו"א"היפך (כנ"ל ס"ב):

בפרשתנו מוזכרות נשי עשו רק בדרך אגב, שכן עיקר הפרשה באה כדי לבאר את "תולדות עשו". ולכן אי אפשר לומר שהשמות הנזכרים בפרשתנו (עדה, אהליבמה ובשמת) הן שם

שלום בית

אם כל מצוה מקיימים בשמחה,
ודאי שמצוה עיקרית כשלום בית

רצוי מאד גם שתהיה להם לפחות קביעות אחת ללמוד תורה בנושאים המעניינים את שניהם, כגון: פרשת השבוע, עניני דיומא הקשורים לתקופה או חג מסויים (כגון עכשיו שמתקרבים אנו לחודש אלול - על תפילה ותשובה וכן חגי חודש תשרי וכו').

כמבואר שחיוב למוד תורה חל על האיש, ומודגש שגם נשים חייבות במצות למוד תורה בתחומים שהן מעורבות בהם, כמבואר בהלכות תלמוד תורה של אדמו"ר הזקן...

אם לפעמים נראה קשה לבעל לקחת זמן מהתעסקות בעניני תורה על מנת לשוחח עם אשתו על בעיות משותפות או ללמוד תורה איתה בנושא אחר, עליו לראות זאת לא כהקדבה אלא להפך, לעשות זאת בהתלהבות של קיום מצוה החשובה ביותר - שלום בית. ואם כל מצוה מקיימים בשמחה, עוד יותר מצוה עיקרית.

ולסיום אני רוצה להוסיף שבין המבצעים שהודגשו בשנים האחרונות, תשומת לב מיוחדת מופנית למצוה אהבת ישראל הכוללת כל יהודי, אפילו זר, על אחת כמה וכמה אדם כה קרוב ויקר.

אני מקווה ומתפלל שכל אחד מכם ושניכם ביחד תעשו כל מאמץ כוון הנ"ל ותעשו זאת בשמחה וטוב לבב אמיתיים וה' יתן נחת אמיתית, שהיא נחת של התורה, זה מזו וביחד מצאצאיכם בטוב גשמי ורוחני.

(תרס"ח דפוס מכתב - י"ב מנחם אב תשל"ז)

סובלנות לדעה של השני,
לפעול בהסכמה הדדית

הנקודה המרכזית בהנהגת בית יהודי וחיי משפחה היא השתתתם על התורה ש"דרכי" דרכי נועם וכל נתיבותי שלום". ואם כלל זה שייך לכל פעולות יהודי אפילו מחוץ לבית, על אחת כמה וכמה בתוך הבית עצמו.

ברור, היות וברא ה' את בני האדם כל אחד עם דעה ורגשות משלו ואין הם אחידים, שלום והרמוני" אפשר להשיג רק על בסיס של "תן וקח", כלומר, להפגש בחצי הדרך. בין בעל ואשה ויתור של זה לזו לא יחשב הקרבה, ח"ו. להפך: התורה מלמדת אותנו, מצווה עלינו ומצפה מאתנו שנהג בדרך זו. היות שמדובר על וויתורים שאינם כוללים פשרות בנוגע לקיום תורה ומצוות, ושניכם בדעה אחת שאין להתפשר על דיני השולחן-ערוך.

יתר על כן: כדי להשיג שלום והרמוני" אמיתית, דרוש שהוויתורים ייעשו ברצון, באדיבות ולא באילוץ כאילו שזו הקרבה כנ"ל, אלא בהכרה שזה לתועלת האדם עצמו ולתועלת בן-בת זוגו, ולעצמו אולי עוד יותר, היות שע"י כך הוא מקיים את רצון ה'. ואם חכמינו אמרו על כל יהודי "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" - ודאי שיש לנהוג כן בין איש לאשתו.

רבים הם מאמרי חז"ל, וכן של נשיאינו זי"ע, המזרזים בעל ואשה לשוחח בעניינים משותפים בתשומת לב וסובלנות לדעה של השני, ואז לפעול בהסכמה הדדית.

התואר לפעולותיהן, מכיון שכל הזכרתן היא רק כהקדמה בלבד - ובהכרח ששמות אלו הן שמות העצם שלהן;

דוקא בפ' תולדות, כאשר נשי עשו מוזכרות כחלק מתיאור חייו ומעשיו של עשו, שם אפשר לפרש את שמותיהן הנזכרים שם (בשמת, יהודית ומחלת) כשמות התואר הבאים לתאר את ענינן של נשי עשו, שעל ידי זה תתבאר לנו רשעותו וצביעותו של עשו המתבטאת בנישואיו עמהן.

[וגם השם "מחלת" שהוא על שם מחילת העוונות בעת הנישואין - מבטא את צביעותו של עשו, שכדי להראות לאביו את צדקותו הלך ונשא אשה כשרה שעשתה תשובה בעת נישואיו ולכן נמחלו עוונותיו; אבל באמת היתה זו צביעות, כי אם ה' זה באמת הרי שהי' מגרש את נשיו הראשונות שהרשיעו דרכן (וכנ"ל)].

ד. ועדיין נותר לנו לבאר למה לא ביאר רש"י טעם השינוי בשם אבי' של אהליבמה מפ' תולדות לפרשתנו.

וי"ל, שלאחר שרש"י מבאר בפרשתנו הטעם לשינוי שם האשה עצמה, ששמה העצמי הי' "אהליבמה" - וזה שנקראת בשם "יהודית" בפ' תולדות הוא שם שכינה אותה עשו "כדי להטעות את אביו", שיחשוב שהיא אשה צדקת הכופרת בעבודה זרה; הרי מעתה מובן כבר מעצמו שכשם ששינה עשו את שמה עצמה, "כדי להטעות את אביו", כך הי' מוכרח עשו לשנות את שם אבי'.

אבי' האמיתי הי' - כמו שכתוב בפרשתנו: "בת צבעון בת ענה", והיינו שהיא היתה ממזרת (כפירוש רש"י על אתר). ובכן, כאשר עשו בא להטעות את אביו ולהראות לו שנשא אשה "יהודית" - הרי לא יתכן שיספר שהיא ממזרת!

ולכן שינה עשו (לא רק את שמה של אהליבמה, אלא) גם את שמו של אבי' ואמר שהיא "בת בארי".

וכדי שהשקר יתקבל יותר, הוסיף עשו ושינה את מקומה: אף שבאמת הי' מוצאה מה"חוי", אמר עשו שהיא מה"חתי", וזאת כדי להשוות אותה לאשה השני' שהיא היתה באמת "בת אילון החתי". והיינו, שעשו סיפר שלקח שתי נשים אלו יחד, מאותה האומה [ובפרט שבנות חת הן "בנות הארץ" (תולדות כז, מו), ומתקבל על הדעת שאדם לוקח אשה מבנות ארצו].

ויש להוסיף בתיאור הטעם שבחר עשו בשם "בארי" דוקא (אף שבדרך הפשט אין הכרח למצוא טעם מיוחד לזה - כי העיקר בנדו"ד הוא זה שעשו הסתיר את השם האמיתי של "בת צבעון בת ענה"):

התעסקותו של יצחק, באותו הזמן שבו נשא עשו נשים אלו, היתה בבארות; ולכן כינה עשו את חותנו בשם "בארי", על שם זה.

ובפרט, ש"בארי" פירושו "באר ש"י"; שזה הוא תוכן הסיפור בפ' תולדות, על זה שיצחק טען שהבארות הם שלו, באופן שבסוף הסכימו לזה גם פלשתים.

משפט הר עשו – בשעיר או בציון?

עַד אֲשֶׁר אָבָא אֶל אֲדָנִי שְׁעִירָה
ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר
(עובדי א, כא) ועלו מושיעים בחר ציון
לשפוט את הר עשו (לך, יד. רש"י)

לכאורה תמוה: הרי בכתוב נאמר
שה"מושיעים" ישפטו את הר עשו "בהר
ציון", ואיך מוכח מכאן שילך יעקב
לשעיר?

ויש לומר:

לעיל (נח יא, ה), על הפסוק "וירד ה'
לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני
האדם", פרש"י: "בא ללמד לדיינים שלא
ירשיעו הנדון עד שיראו כו'" (ועד"ז פירש בפ'
וירא יח, כא).

ועפ"ז שפיר מוכח ממ"ש "לשפוט את
הר עשו" שילכו אז להר שעיר, כי אף
שהמשפט עצמו יהי "בהר ציון", מ"מ
ע"כ צ"ל שילכו תחילה להר שעיר, כי כדי
"לשפוט את הר עשו" צריכים השופטים
ללכת לשם תחילה לראות. וק"ל.

היכן היו התאומות?

וְאֵת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו

ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפני,
שלא יתן בה עשו עיניו (לך, כג. רש"י)

יש לעיין: מדוע מקשה רש"י רק על
דינה "היכן היתה", והרי לקמן (לה, יז) הביא
ש"רבותינו דרשו עם כל שבט נולדה
תאומה", והו"ל להקשות היכן היו תאומות
אלו?

ויש לבאר:

על הכתוב (בראשית ד, א-ב) "ותהר ותלד
את קין גו' ותוסף ללדת את אחיו את
הבל" פרש"י: "ג' אתים ריבויים הם, מלמד
שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו
שתיים", ונמצא ש"את" הוא רמז לתאומה
הנולדת עם זה שמפורש בכתוב.

וא"כ גם כאן אין להקשות היכן היו
התאומות, כי נרמזו בתיבת "ואת" שלפני
"אחד עשר ילדיו", שתיבה זו מרבה גם את
התאומות שנולדו עם "אחד עשר ילדיו".
ורק דינה, שלא נולדה כתאומה, אין לה
רמז במקרא, ולכן מקשה רש"י רק עלי' -
ודינה היכן היתה".

לפני גיל זה אין מדקדקים בו מכיון שע"פ
הרוב לא נתגדל עוד בשכל ודעה.

[פירוש, דבדרך לימוד הפשט (דבה
אזיל רש"י על המקרא) נראה יותר לומר
דקטנות וגדלות אינו תלוי בגיל י"ג שנה,
אלא בטבע כל יחיד בפרט - כי יש מתבגר
בגיל מוקדם ויש המאחר להתבגר; כי לענין
החקירה שאמרנו לעיל אם מנין השנים הוי
ראיה לגדלות או שהן הן סיבת הדבר - נראה
דרש"י ס"ל דגיל י"ג שנה אינו סיבת הגדלות
אלא רק שכ"ה הטבע ע"פ הרוב (ולכן
הסובבים מתחילין אז לדקדק במעשה הנער),
ולהכי לא הסתפק רש"י לומר גבי הנערים
שכיון שנעשו בני י"ג שנה ובאו לכלל גדלות
שוב ניכרים במעשיהם כו', כי באמת באם
היו מדקדקים בהם ומכירים מעשיהם קודם
שנעשו בני י"ג שנה - אפשר שהיו עומדים
על תכונותיהם גם קודם לכן, כי שמא לא היו
כמו הרוב].

והמורם מכ"ז דשפיר אשכחן לומר דגם
בדורות הראשונים היתה גדלות הרוב כמו
בדורות האחרונים, בגיל י"ג, ושוב מתחזור
מה דס"ל לרש"י בנזיר להוכיח מבני יעקב
דין בן י"ג למצוות לזמננו, כי כיון שהתורה
נתנה להם שם "איש" כשהיו י"ג שנה, הרי
ראיה לכל הדורות שבגיל זה שבו רוב העולם
באים לידי גדלות מתחייבין במצוות.

והנה, במש"כ רש"י בנזיר ודעימיה,
דנילף לה מקרא דבני יעקב - יש להעיר
מדברי התוס' בסנהדרין סט. ד"בדורות
הראשונים שהיו ממהירים להביא שערות היה
זמן גדלות מקודם הרבה", והוא ע"פ דברי
הש"ס שם בסוגיין בדורות הראשונים היו
מולידין לח' שנים כו'. ולכאור', אם כדברי
התוס' דזמן הגדלות אז היה מוקדם בהרבה
מדורות האחרונים, שוב בטלה הראיה מבני
יעקב לדין בן י"ג למצוות. וכבר הקשה כעין
זה בשו"ת מהרי"ל שם לענין הראיה מבני
יעקב.

אמנם נראה דמצינו ברש"י דנקט דגם
אז היתה גדלות ע"פ הרוב בגיל י"ג, דהנה
על הכתוב "ויגדלו הנערים גו'" (תולדות כה,
כו) הביא רש"י דברי המדרש "כל זמן שהיו
קטנים לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם
מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג
שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש כו'".
ומוכח מאריכות לשון רש"י, שלא נקט בסתם
דכיון שבאו הם לכלל גדלות באותה שעה
שוב היו ניכרים תכונותיהם ממעשיהם וכו',
אלא הוסיף דבכ"ז המנהג היה שעד שנעשים
הקטנים בני י"ג "אין אדם מדקדק מה טיבם",
הרי שכן הוא הטבע ע"פ הרוב דבן י"ג שנה
נעשה גדול בשכל ודעה ומאז והלאה בני
אדם מדקדקים בו ומכירים במעשיו, משא"כ

יסוד עבודת הנכנס למצוות

בן י"ג למצוות – עניין שכלי או גזירת המלך / התחלת עבודת ה' – בשכל והשגה או בקבלת עול / יסוד העבודה שעל פי שכל – למעלה מן הרעת / העבודה שבטעם ודעת – רק כי כן ציווה השי"ת

במקור הדין ד"בן שלוש עשרה למצוות (אבות פ"א מכ"ב), מצינו בדברי רז"ל שתי דעות:

יש הלמדים זאת מפרשטנו (לד, כה), מהפסוק "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי . . איש חרבו", דתואר "איש" מורה על בגרות שכל ודעת, ובשעה זו שהתורה מכנה את שמעון ולוי בתואר "איש" היו בני י"ג שנה, ומכאן למדו אשר בגיל י"ג הוי הנער ל"איש" בר דעת, וממילא ניתן לצוותו להיות אחראי למעשיו ולהטיל עליו עול מצוות (רש"י ד"ה ור' יוסי נזיר כט, ב. רש"י ורע"ב באבות שם. מחזור ויטרי שם).

ויש שלמדו ש"שיעור" זה דבן י"ג למצוות אינו נלמד מפסוק בתורה, אלא הוא ככמה שיעורים אשר המה "הלכה למשה מסיני" (שו"ת הרא"ש כלל טז. שו"ת מהרי"ל סנ"א. פי' הב' ברש"י לאבות שם).

והנה, כאשר נהיה הילד לאיש ומתחיל עבודתו להיות מצווה ועושה ומחויב בעול מצוות, הרי צריך שתהא עבודתו על בסיס איתן ונכון, ומשתי דעות אלו יש ללמוד את היסוד הראוי עליו יבנה הנער עבודתו את השי"ת להיות עבד נאמן לבורא ית' כל ימי חייו, וכפי שיתבאר.

בן י"ג למצוות – עניין שכלי או גזירת המלך

סיבת היות בן י"ג מחוייב במצוות, הרי היא שונה בתכלית בין שתי דעות האמורות, דלא זו בלבד שיש כאן שני לימודים ממקורות שונים, אלא שחלוקים לימודים אלו בעצם טעם היות בן י"ג מחוייב במצוות:

לדעה השניה, ש"בן י"ג למצוות" הוא הלכה למשה מסיני, הרי אין סיבה וטעם מדוע דווקא בן שלוש עשרה מחוייב במצוות, רק שכך קיבלנו מסיני בלא נתינת טעם, אשר בהגיע הילד לגיל י"ג ולא קודם לכן מוטל עליו עול מצוות.

אבל לדעה הראשונה הנה טעם גדול יש בדבר, דהלא בכתוב "ויקחו גו'", לא נאמר ששמעון ולוי נתחייבו במצוות, אלא רק שנקראו בשם התואר ד"איש", וכיוון שהיו אז בני י"ג לפינן רק

לקראת שבת

יא

דידהו, שהרי יש בזה ראייה על גדלות שכלו. אבל למאן דסבר דהוי הלכה למשה מסיני הרי מוכן דאי"ז שייך בבני נח, דהא קיי"ל (רמב"ם הל' מלכים ט, י) דלא ניתנו השיעורים אלא לישראל בלבד. ושוב יש להכריע דגבייהו תהא הגדלות תלויה בכל אדם לפי שכלו ודעתו מצד התכונה הטבעית ש"ל.

ועיין בשו"ת חת"ס יו"ד סי' שיו במה שפלפל בשיטת הרמב"ם, וז"ל: הנה זה לי איזה שנים נשאלתי מרב א' אמ"ש הרמב"ם פ' יו"ד מהל' מלכים הל' ב' וז"ל ולעולם אין עונשין מהן [מבני נח] לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאין בני מצוות עכ"ל, והוקשה לו הא לעיל בפ"א הל' ט' כתב שלא ניתנו השיעורים אלא לישראל לבד עכ"ל וכבר כ' הרא"ש בתשובה דומן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות ושיעורן הכל בכלל שיעורין שנאמרו הלכה למשה מסיני וכיון שאין שיעורין לבן נח מאי טעמא יפטר הקטן, והשבתי דודאי אין שום סברא לענוש לתינוק בן יומו והרי אנוס פטור גם בב"נ כמ"ש רשב"ם שם, וקיי"ל פיתוי קטנות אנוס הוא (וכבר מבואר אצלינו במקום אחר שגם הרמב"ם ס"ל כן) אלא קטן שהגיע לפלגות ראובן גדולי חקרי לב ואפ"ה בישראל הל"מ שאין מעשיו כלום עד שיביא ב' שערות אחר שנותיו ואז אפילו אין שכלו זך שאינו יודע להפלות כל שאינו שוטה שאינו מקרע כסותו וכו' הרי הוא גדול לכל דינו, ואמנם ב"נ דלא ניתנה להם שיעורים כל ששכלו שלם כראוי וכעין בב"ב קנ"ה ע"ב דמסברו ליה ומסבר הוה גדול ופחות מזה הוה קטן וע"ז כתב רמב"ם שאינו נענש על פיתויי אנוס הוא, וזה אמת ברור לפע"ד. עכ"ל. והיינו דוקא לשיטת הרא"ש ודעימיה דהוא הל"מ.

שנה נעשה האדם גדול בשכל ודיעה (ואשה נעשית כן כשהיא בת י"ב, דבינה יתירה נתנה בה כמבואר בש"ס נדה מה: ועיי' בפיה"מ להרמב"ם שם).

אמנם מצינו שיטה אחרת במקור הך דינא, שהוא הלכה למשה מסיני ולא מקרא דפרשתנו, דבפרש"י לאבות שם הביא לאח"ז פירוש אחר: "נ"א בן י"ג למצוות, דמי שהביא ב' שערות בא לכלל מצוות דאורייתא דהלכה למשה מסיני היא ושיערו חכמים הבאת ב' שערות ל"ג שנה לפיכך מכניסין אותו לקיים מצוות ומאותו זמן ואילך מסתמא מחזקינן ליה בב' שערות כדין רוב תינוקות כו". וכ"ה בשו"ת הרא"ש ריש כלל טז "וששאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הלכה למשה מסיני הוא והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני (עירובין ד.), דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה". ע"כ. וכ"ה בשו"ת מהרי"ל סנ"א.

ולדברך זו ה"ז קביעות דין מכח ההלכה, ככל שיעורי הל"מ, ולא מצד שינוי הטבע דדעת האדם. ושמא יש לבאר טעם שיטה זו, ע"פ חקירה (עיי' צפע"נ לרמב"ם הל' אישות ב, ט) בגדר סימני גדלות (וי"ג שנה) אם הם רק ראייה על הגדלות או שהם הם העושים את הגדלות, די"ל דהנך שיטות סברי דדין גדלות שע"י י"ג שנים (וסימנים שעמו) אי"ז מצד שינוי הטבע בדעת שנעשה אז (שגיל י"ג רק מוכיח עליו), אלא שגיל י"ג (וסימנים שעמו) הוא העושה את הגדלות.

ומעתה יש להכריע החקירה הנ"ל גבי בני נח, דתליא מילתא בין ב' השיטות. אי אמרינן דהא דנעשה גדול בגיל י"ג הוא מצד טבע בני אדם, שוב י"ל דגם גבי ב"נ כ"ה דנעשה גדול בי"ג וחייב בקיום מצוות

שיעור בן י"ג בבני נח

יחקור אי אף בני נח מתחייבין במצותיהן בגיל י"ג שנה, ויתלה הדבר בפלוגתא הראשונים במקור דין זה – אם הוא מכלל שיעורין שהם הלכה למשה מסיני או דילפינן ליה מבני יעקב

חייב מצוות בכל התורה הוא מי"ג שנים ויום אחד, כדתנן באבות ה, כא "בן שלש עשרה למצוות", וכמ"ש בכל הפוסקים (עי' רמב"ם הל' שביית עשור ב, יא. טושו"ע אר"ח סי' תרטז, ועוד). ויש לחקור חקירה גדולה לענין בני נח, אימתי מתחייבין בז' מצוות דידהו.

ותחילה יש לעיין היטב מנא ילפינן להך דינא דבן י"ג למצוות. דבפירוש המיוחס לרש"י בנזיר כט: נקט דילפינן לה מפרשתנו: "איש הוי מבן י"ג שנה ולא בפחות שלא מצינו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג, אבל בבן י"ג מצינו שקראו הכתוב איש כדכתיב [בפרשתנו] ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגמירי שמעון ולוי בהיה שעתא בני י"ג שנה הוו (ראה ב"ר פ"פ, יוד. מדרש לקח טוב ושכל טוב עה"פ), והרוצה לחשוב יצא ויחשוב" [ועיי' ברשימות כ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת כא חשבון מדוקדק בזה מיום ליום, כפתור ופרח. המעתיק].

ובפרש"י לאבות כתב נמי כעין זה: "דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת

האדם, ואינו קרוי איש עד שהוא בן י"ג וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינא איש חרבו ואז היה לוי בן י"ג שנה כשתחשוב ב' שנים שעשה יעקב בבית אל". ע"כ. וכ"ה ברע"ב שם, ד"לוי באותו פרק בן שלש עשרה שנה היה וקרי ליה איש", וכ"כ במחזור ויטרי לאבות.

פירוש, דהטעם הוא מצד מה שבי"ג שנה נקרא האדם איש (שמורה על גדלות כמ"ש "מי שמך לאיש", וחזקת והיית לאיש), היינו שנעשה גדול בשכל ודעת (ועיין לשון הרמב"ם בהל' אישות ב, י שאז "נקרא גדול ונקרא איש"), בר דיעה ולכן מחוייב במצוות. ואף שכתב רש"י (וכ"ה ברע"ב) דהוא מדכתיב איש או אשה אשר יעשו, וא"כ הא ד"איש" דוקא מחוייב במצות הוא לימוד מקרא – מ"מ עדיין אין בזה שום הכרח לומר שהוא גזירת הכתוב בלי טעם, ושפיר י"ל דהוא משום גדלות הבאה לו אז.

ולדרך זו הוא דבר השייך לשינוי הטבע, דכ"ה הטבע (ברוב בני אדם) של"ג

לקראת שבת

ז

שבן י"ג נקרא בשם "איש", ומכאן **הסברא** אומרת אשר מכיוון שהנער בן י"ג נעשה ל"איש" שהוא בר דעת וגדול, הרי אפשר כבר להטיל עליו אחריות לעול מצוות.

ואם כן שתי הדעות חלוקות המה בסיבת חיוב בן י"ג במצוות: דלשיטה הראשונה טעם החיוב הוא משום **דמבע** הנער מתאים אז להכיר בערך המצוות ולהתחייב בהן, ולשיטה השנייה דבר זה אינו מצד הטבע אלא דין מפי הגבורה אשר דווקא בן י"ג יתחייב במצוות.

התחלת עבודת ה' – בשכל והשגה או בקבלת עול

וגם בעבודת ה' של נער הנכנס בעול המצוות, הרי שתי הדעות הללו הן דרכים שונות ביסוד עליו בונה את עבודתו לקונו:

לדעה הראשונה, הנה נער שנהיה ל"איש" נעשה מחויב במצוות לפי שטבעו שלם ומוכן להכיר בערכן ולהיות אחראי לקיומן, וממילא נמצא, שעבודת ה' מיוסדת היא על השכל וההבנה, וכמובן מכך שמחייבים אותו במצוות רק כאשר שכלו שלם, ויכול להבין ולהרגיש יוקר המצוות.

ובזאת שונה בתכלית נער הניגש לעבודת ה' על פי הדעה השנית, שאינו עובד עבודתו משום שעתה הוא שלם בטבעו ועל פי שכל יש לחייבו במצוות, אלא סיבת התחלת עבודתו היא משום שכן ציווה מלכו של עולם את משה רבנו בהר סיני, שיהא הנער מתחיל עבודתו בן י"ג שנה – כך ולא אחרת! ויוצא, שעבודת ה' אינה מיוסדת על השכל, אלא על קבלת עולו של הקב"ה, גם אם אינו מבין זאת בשכל והגיון.

ואם כן סדר התחלת העבודה לדעה הראשונה הוא על פי טעם ודעת, ולדעה השנייה מתחיל הנער עבודתו בקבלת עול מלכות מבלי להרהר אחר ציווי הקב"ה, מדוע עליו להתחיל דווקא עתה בחיוב המצוות.

יסוד העבודה שעל פי שכל – למעלה מן הדעת

אך לכאורה יש לתמוה תמיהה רבתי על האמור לעיל – שאם לומדים שיעור "בן י"ג למצוות" מפרשתנו, הרי זה מפני שתחילת העבודה מיוסדת על הטעם וההבנה:

בפרשתנו מסופר שכאשר שמעון ולוי שמעו על אשר עשה שכם לדינה אחותם, הנה נתלבשו ברוח של קנאה ומסירות נפש "ויקחו שמעון ולוי . . איש חרבו . . ויהרגו וגו'", אשר דבר זה היה מסוכן ביותר מצד טבע העולם, דיעקב הוכיחם "עכרתם אותי להבאישיני ביושב הארץ . . ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי" (בראשית לד, ד), ועל פי חשבון ושכל לא היה מקום למעשה זה, עד אשר יעקב נזף בהם והוכיחם וכינה הנהגתם בשם "כלי חמס" (שם מט, ה).

ואם כן, הרי על פי טעם ודעת דטבע העולם, וגם על פי חשבונות ד"כיבוד אב" הרי לא היה מקום למעשה שמעון ולוי, ולמרות כל זאת בשמעם מה שאירע, הרי בקנאתם להשי"ת (ראה בענין זה, דמעשה שמעון ולוי הגיע מצד המס"נ שלהם אף שהוכיחם יעקב – בלקוטי שיחות ח"ה ע')

150 ואילך) עמדו ומסרו נפשם בגשמיות וברוחניות לעשות מעשה שלא על פי סדר ולמעלה מן השכל לגמרי!

ודווקא מסיפור זה, שהוא מעשה שלמעלה מן השכל לגמרי למדים – לדעה הראשונה – אשר ילד בהגיעו לגיל י"ג נכנס בעול מצוות כיוון שעל פי השכל ראוי הוא אז להתחייב במצוות, ותמוה מאוד, הכיצד יתיישבו הדברים?

אלא שמכאן למדנו יסוד גדול בעבודת השי"ת, אשר גם המתחיל עבודתו על פי טעם והבנה, הנה מוכרח להיות אצלו היסוד החזק של "קבלת עול מלכות שמים", שעליו לציית לחוקי השי"ת, גם מבלי הבינם.

ונמצא, אשר גם לדעה זו, שתחילת עבודת הנער היא על פי טעם ושכל, לפי שאז נהיה ראוי ומוכן מצד טבעו לקבל עול מצוות וכנ"ל, הנה יחד עם זאת מקור הלימוד הוא מעניין של מסירת נפש למעלה מן השכל, ללמדנו אשר היסוד לעבודה שעל פי שכל, היא העבודה שלמעלה מן השכל לגמרי.

העבודה שבטעם ודעת – רק כי כן ציווה השי"ת

יש לבאר הדבר הכיצד יכול האדם להציב לעבודה שעל פי טעם ודעת, יסוד שלמעלה מן השכל וההבנה:

האדם צריך לעבוד את השי"ת, לא מפני שמבין צורך וחשיבות עבודה זו, אלא בקבלת עול מוחלטת להקב"ה מצווה המצוות, ועל זאת בלבד תהא מיוסדת עבודתו, דאם עבודתו היא על פי השכל וההבנה בלבד, הרי השכל אינו מוחלט, ותדיר תימצא דעה הסותרת, ונמצא שאינו מסור להשי"ת לגמרי אלא רק על פי הכרח שכלו שהוא נתון לשינויים וכדומה.

והאדם העובד עבודתו ללא סיבה שכלית, אלא רק כי כן ציווה הבורא, והוא מציית בקבלת עול למלך מבלי להרהר אחריו, הרי אין מי שיכול להזיזו מעבודתו ועבודתו מגעת מהתקשרות עצם נשמתו עם הבורא ית"ש, ולא שייך שינוי בזה ח"ו.

אבל אף על פי כן חייב האדם לעבוד את הבורא גם במוחו ושכלו ודעתו, כי עבודה שאינה חדורה בשכלו של האדם, הרי אינה חודרת בפנימיותו ואינה מקדשת ומרוממת את כוחותיו הפנימיים – שכלו ומידותיו, ועל כן שומה על האדם להתבונן בדרכי הבורא ית"ש וגדולתו ולעבדו גם על פי טעם ושכל.

אך זאת ישים האדם אל לבו שעיקר יסוד וסיבת העבודה היא קבלת עול המלך וציות למצוותיו, אלא שהמלך ציווה שהאדם יחדיר את הקדושה גם במוחו ולבו, ועל כן מתמסר הוא לתקוע בדעתו את ענייני עבודת ה' שיהיו חדורים גם בכוחותיו הפנימיים, אך הסיבה והיסוד לעבודת השכל – היא עבודת ה"קבלת עול" שלמעלה מטעם ודעת.

ומעתה עולה כחומר, אשר מפסוק "ויקחו" גו' למדים שתחילת העבודה היא על פי טעם ודעת, ובה בשעה מדגישים אשר היסוד לזה – הוא המסירת נפש למעלה מהשכל, וקבלת עול המלך מצווה המצוות, דכך היא הדרך לנער המתחיל את עבודת ה' להיות עבודתו מיוסדת על מסירת נפש וקבלת עול, ובה בשעה להחדירה במוחו ולבו ולקדשם.

אחדות ה' עם "פכין קטנים"

ויתר יעקב לבדו

(לב, כה)

בפירוש כתוב זה מצינו בחז"ל שני פירושים: א. "נשתייר על פכין קטנים" (חולין צא, סע"א). ב. "מה הקב"ה כתוב בו ונשגב ה' לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו" (כ"ר פע"ז, א).

ולכאורה שני פירושים אלו הפכים הם: לפי הפירוש הראשון נשאר יעקב "לבדו" מחמת "פכין קטנים", דברים פעוטים וחסרי חשיבות; משא"כ לפי הפירוש השני, מורה תיבת "לבדו" על תכלית העילוי והמעלה, בדוגמת הקב"ה שהוא יחיד "לבדו".

יש לבאר שבאמת שני פירושים אלו חד הם:

"פכין קטנים" – מורה על ענינים שאין בהם כלל מעלה וחשיבות, מאחר שהם מעלימים ומסתירים לגמרי על אור הקדושה, והם בתכלית החושך (ראה מא"א אות פ' ס"ג, תורת חיים סוף פרשתנו). והטעם שיעקב "נשתייר" בשביל "פכין" אלו הוא כי עבודתו של יעקב היתה לגלות קדושה גם בדברים אלו הרחוקים לגמרי מאור הקדושה.

ואם ישאל השואל: איך יתכן כדבר הזה, לגלות קדושה במקום החושך, והרי החושך והקדושה הפכים הם?

על זה בא הפירוש השני "הקב"ה כתוב בו ונשגב ה' לבדו": הקב"ה הרי הוא "נושא הכל", ואין שום דבר בעולם שיכול לשנותו ח"ו ולגרוע מאחדותו; אפילו הדברים הכי רחוקים, שמסתירים על האור האלקי – גם הם מיוחדים עם הקב"ה בתכלית היחוד, וגם הם – אמייתית מהותם ומציאותם היא כח הבורא שישנו בהם.

וא"כ שני הפירושים חד הם, דמכיון ש"נשגב שמו לבדו", היינו שהקב"ה הוא בתכלית היחוד, וממילא מיוחד הוא עם כל הדברים שבעולם, וגם עומק החושך מיוחד אתו עמו – לכן יש בכוח יעקב להעלות ולברר גם את ה"פכין קטנים", מאחר שגם הם מאוחדים עם ה' לבדו.

ויתור על הגאולה למען "הצאן והבקר"

אדני ידע כי הילדים רבים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן (לג, יז)

מבואר בספרי חסידות (ראה בארוכה תורת חיים וישלח מב, סע"ב ואילך, ועוד), אשר כל הדין ודברים בין יעקב לעשו המסופר בפרשתנו, עוסק בפנימיותו בנוגע לעבודת העלאת עולם הזה והכנתו לביאת משיח צדקנו. ומבואר, אשר יעקב כבר השלים עבודתו, והי' מוכן לגאולה, עד אשר מצדו הי' מוכן ללכת "אל אדוני שעירה" (פרשתנו לג, יז), שהליכה זו היא מייעודי הגאולה, כמ"ש "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (עובדי' בסופו).

והטעם שלא עשה כן יעקב, ונתעכב הוא וזרעו בגלות – פירשו יעקב בעצמו: "כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן".

והיינו, שאף שיעקב עצמו הי' כבר מוכן לגאולה, מכל מקום ישנם אותם "ילדים" וצעירי הצאן שעדיין לא סיימו עבודתם ואינם מוכנים לבוא הגאולה, ואם יבוא המשיח ויאיר אורו של הקב"ה על כל באי עולם – הנה מכיון שלא סיימו עבודתם, לא יוכלו לקבל את עוצם הגילוי וקרבת השי"ת, ואזי קיים החשש ש"ומתו כל הצאן", שתכלה נפשם אל מקורה, ולא יוכלו להישאר כנשמות בגופים, כי לא זיככו את גופם עד שיכיל קדושה זו.

ומזה נלמד על גודל דאגתו והתמסרותו של ישראל סבא לצעירי הצאן:

יעקב עצמו – מוכן הי' לביאת המשיח, וכבר רצה לפעול את הגאולה בעולם, ומפני מה עיכב את גאולת הפרט והכלל – בשביל אותם "ילדים" ו"עלות", צעירי הצאן שעדיין לא סיימו עבודתם! ולכן ויותר יעקב על רצונו להביא הגאולה תיכף, כי העיקר אצלו הי' לדאוג לצאן מרעיתו, ולא עוד אלא לקטנים ופחותים שבהם, אשר גם הם יוכלו ליטול חלקם בבוא גואל צדק.